

Sygn. akt III AUa 68/16

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 maja 2016 r.

Sąd Apelacyjny - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Maciej Piankowski
Sędziowie:	SSA Barbara Mazur SSA Aleksandra Urban (spr.)
Protokolant:	sekr.sądowy Wioletta Blach

po rozpoznaniu w dniu 23 maja 2016 r. w Gdańsku

sprawy G. S.

z udziałem zainteresowanego R. S.

przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

o objęcie rolniczym ubezpieczeniem społecznym

na skutek apelacji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

od wyroku Sądu Okręgowego w Słupsku V Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 3 listopada 2015 r., sygn. akt V U 691/15

oddala apelację.

Sygn. akt III AUa 68/16

UZASADNIENIE

Ubezpieczona G. S. odwołała się od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 12 czerwca 2015 r., mocą której organ rentowy stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego oraz ubezpieczenia emerytalno-rentowego dla R. S. od 01.04.2005 r. do 07.04.2015 r.

Ubezpieczona domagała się zmiany zaskarżonej decyzji w całości i ponownego objęcia obowiązkiem ubezpieczenia emerytalno-rentowego, wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego R. S. w spornym okresie wskazanym w zaskarżonej decyzji.

W odpowiedzi na odwołanie Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wniósł o oddalenie odwołania oraz zasądzenie od ubezpieczonej kosztów zastępstwa prawnego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu podniesiono, że podstawę rozstrzygnięcia zaskarżonej decyzji stanowił fakt, że R. S. nie dostarczył do organu rentowego w terminie do dnia 14.02.2005 r. wymaganego zaświadczenia właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej 2004 r.

R. S. popierał odwołanie.

Sąd Okręgowy w Słupsku – V Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 3 listopada 2015 r. zmienił zaskarżoną decyzję Prezesa KRUS z dnia 12 czerwca 2015 r. w ten sposób, iż stwierdził, że zainteresowany R. S. podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników w zakresie ubezpieczenia emerytalno – rentowego, wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego w okresie od 1 kwietnia 2005 r. do 7 kwietnia 2015 r.

Sąd Okręgowy orzekł na podstawie następujących ustaleń faktycznych i rozważań prawnych.

Ubezpieczony R. S. podlegał rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu w okresach: od 24.12.1977 r. do 31.12.1982 r., od 01.01.1983 r. do 31.12.1988 r., od 01.07.1992 r. do 05.02.1993 r., od 23.11.1993 r. do 05.12.1993 r., 01.12.1999 r. do 31.03.2004 r., od 01.04.2004 r. do 31.03.2005 r. jako domownik

Żona ubezpieczonego G. S. przed zawarciem związku małżeńskiego z ubezpieczonym tj. (...) r. otrzymała od swoich rodziców gospodarstwo rolne o powierzchni 2,88 ha.

Małżonkowie po ślubie, który odbył się (...) r., nie zawierali żadnych umów majątkowych.

W dniu 30.03.2015 r. gospodarstwo rolne zostało wdzierżawione córce na okres 10 lat od dnia 01.04.2015 r. i teraz oboje małżonkowie zajmują się prowadzeniem sklepu spożywczego.

Ubezpieczony R. S. w dniu 07.12.1993 r. rozpoczął prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej tj. sklepu spożywczo-przemysłowego w miejscowości (...) i prowadzi ją nadal.

W dniu 21 kwietnia 2015 r. ubezpieczony R. S. zawiadomił KRUS o prowadzeniu działalności gospodarczej pozarolniczej i uzyskiwanych przychodach z działalności.

W dniu 09.07.2014 r. KRUS wydał zaświadczenie, z którego wynika, że R. S. m.in. podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników od 01.12.1999 r. do nadal.

Zaskarżoną decyzją Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego organ rentowy stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego oraz ubezpieczenia emerytalno-rentowego dla R. S. od 01.04.2005 r. do 07.04.2015 r.

Zaskarżona decyzja, jak też wszelkie decyzje, pisma i pouczenia Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, kierowane były do G. S..

Przechodząc do rozważań prawnych Sąd Okręgowy wskazał, że kwestią sporną w niniejszej sprawie było podleganie R. S. ubezpieczeniu społecznemu rolników w okresie od 01.04.2005 r. do 08.04.2015 r.

Zgodnie z art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 704 ze zm.) rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy nieprzerwanie przez co najmniej 3 lata, rozpocznie prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej lub rozpocznie współpracę przy prowadzeniu tej działalności, podlega nadal temu ubezpieczeniu w okresie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracy przy prowadzeniu tej działalności, jeżeli spełnia jednocześnie następujące warunki:

- 1) złoży w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oświadczenie o kontynuowaniu tego ubezpieczenia w terminie 14 dni od dnia rozpoczęcia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracy przy tej działalności,
- 2) jednocześnie nadal prowadzi działalność rolniczą lub stale pracuje w gospodarstwie rolnym, obejmującym obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego, lub w dziale specjalnym,
- 3) nie jest pracownikiem i nie pozostaje w stosunku służbowym,
- 4) nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty albo do świadczeń z ubezpieczeń społecznych,
- 5) kwota należnego podatku dochodowego za poprzedni rok podatkowy od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej nie przekracza 2.528 zł.

Zaświadczenie albo oświadczenie, że nie została przekroczona kwota podatku dochodowego, o której mowa w ust. 1 pkt 5, rolnik lub domownik obowiązany jest złożyć w Kasie wraz z oświadczeniem, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, chyba że ten rolnik lub domownik nie prowadził pozarolniczej działalności gospodarczej w poprzednim roku podatkowym (ust. 3).

Zaświadczenie albo oświadczenie, że nie została przekroczona kwota podatku dochodowego, o której mowa w ust. 1 pkt 5, rolnik lub domownik prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą, podlegający ubezpieczeniu, obowiązany jest także złożyć w Kasie do dnia 31 maja każdego roku podatkowego (ust. 4).

Niezachowanie terminu złożenia oświadczenia, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, jest równoznaczne z ustaniem ubezpieczenia od dnia rozpoczęcia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracy przy prowadzeniu tej działalności (ust. 5).

Niezłożenie zaświadczenia albo oświadczenia, o których mowa w ust. 4, lub niezachowanie terminu do złożenia tego zaświadczenia albo oświadczenia, jest równoznaczne z ustaniem ubezpieczenia z dniem, do którego rolnik lub domownik obowiązany był złożyć zaświadczenie albo oświadczenie w Kasie, chyba że ten rolnik lub domownik zaprzestał prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej w sposób trwały lub okresowy przed upływem terminu na złożenie tego zaświadczenia albo oświadczenia (ust. 6)

Terminy określone w ust. 1 pkt 1 i ust. 4 mogą zostać przywrócone na wniosek zainteresowanego rolnika lub domownika, jeżeli ten rolnik lub domownik udowodni, że niezachowanie terminu nastąpiło wskutek zdarzeń losowych (ust. 7).

W ocenie Sądu I instancji poza sporem pozostawała okoliczność, że R. S., prowadząc działalność gospodarczą od dnia 07.12.1993 r., nie złożył w ustawowym terminie oświadczenia o woli kontynuowania ubezpieczenia społecznego rolników. Przy czym zarówno zaskarżona decyzja, jak też wszelkie decyzje, pisma i pouczenia Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego nie były kierowane do niego, lecz do jego małżonki – G. S.. Istota sporu sprowadzała się do ustalenia, czy w niniejszej sprawie zachodziły uzasadnione podstawy wyłączenia ubezpieczonego z ubezpieczenia społecznego rolników.

Sąd Okręgowy wskazał, że judykatura Sądu Najwyższego coraz bardziej konsekwentnie odstępuje od rygorystyczno-gramatycznej wykładni art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 20 stycznia 2015 r., I UK 176/14 pochylił się nad kwestią wpływu braku pouczenia rolnika przez organ rentowy o skutkach niedochowania terminów do złożenia stosowanych oświadczeń i zaświadczeń, o jakich mowa w art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (i kolejnych ustaw zmieniających ten przepis) dla dalszego podlegania temu ubezpieczeniu przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą. Przypomniał przy tym genezę i istotę regulacji art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 1 i 2 oraz art. 16 ust. 1 pkt 1 i 2 i ust. 3 w związku z art. 6 pkt 1, 2 i 13 tej w/w ustawy, ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu oraz emerytalno-rentowemu podlega z mocy ustawy rolnik (pełnoletnia osoba fizyczna, zamieszkująca i prowadząca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osobiście i na własny rachunek, działalność rolniczą jako posiadacz samoistny lub zależny gospodarstwa rolnego obejmującego obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny), jak również domownik rolnika (osoba bliska rolnikowi, która ukończyła 16 lat, pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie oraz stale pracuje w tym gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy), jeżeli nie podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu i nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty albo do świadczeń z ubezpieczeń społecznych.

O podleganiu z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie decyduje więc łączne spełnienie przez rolnika (domownika) wszystkich wyżej wymienionych pozytywnych kryteriów kwalifikacyjnych i niezaistnienie chociażby jednej z negatywnych przesłanek, do których należy między innymi podleganie zainteresowanemu innemu ubezpieczeniu społecznemu.

Osobą podlegającą innemu ubezpieczeniu społecznemu jest zaś osoba podlegająca obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowemu na podstawie przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych lub objęta przepisami o zaopatrzeniu emerytalnym. Zatem, a contrario, jeżeli rolnik (domownik) podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu, to nie podlega z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników. Właściwa wykładnia cytowanych przepisów prowadzi do wniosku, że podleganie ubezpieczeniu społecznemu z innego tytułu "wyprzedza" ubezpieczenie rolnicze. Jest to oczywiste, jeśli zważyć, że władza publiczna partycypuje w przeważającej mierze w kosztach tego preferencyjnego (z racji wymiaru składek) systemu.

Dlatego też - jak podkreślił Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 13 marca 2006 r. (P 8/05, OTK-A 2006 Nr 3, poz. 28) - system ubezpieczenia społecznego rolników ma na celu zapewnienie tego ubezpieczenia jednoznacznie określonej grupie społecznej, dla której praca w gospodarstwie rolnym stanowi podstawowe źródło utrzymania. Wyjątek od prymatu podlegania innym ubezpieczeniom społecznym w razie ich zbiegu z ubezpieczeniem społecznym rolników przewiduje art. 5a ustawy przy czym z unormowania tego nie wynikała reguła pierwszeństwa podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu w przypadku jego zbiegu z innym tytułem ubezpieczenia społecznego, a jedynie możliwość dokonania przez zainteresowanego wyboru systemu ubezpieczenia społecznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2006 r., I UK 172/05, OSNP 2007 nr 3-4, poz. 52). Wybór ten dotyczył tylko sytuacji, gdy dana osoba spełniała jednocześnie przesłanki objęcia rolniczym ubezpieczeniem społecznym i ubezpieczeniem społecznym z racji prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że w dniu 2 maja 2004 r. weszła w życie ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 91, poz. 873). Aktem tym nadano nowe brzmienie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Przede wszystkim

wydłużono okres nieprzerwanego podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, uprawniający osobę podejmującą pozarolniczą działalność gospodarczą do wyboru systemu ubezpieczenia społecznego i uzależniono możliwość tego wyboru od formy opodatkowania wspomnianej pozarolniczej działalności gospodarczej. W myśl znowelizowanego ust. 1 powołanego artykułu, rolnik lub domownik, który podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie z mocy ustawy nieprzerwanie przez co najmniej 3 lata i rozpoczął prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej opodatkowanej zgodnie z przepisami o zryczałtowanym podatku dochodowym lub rozpoczął współpracę przy prowadzeniu tej działalności, podlegał nadal temu ubezpieczeniu, jeżeli nie był pracownikiem i nie pozostawał w stosunku służbowym. Stosownie do ust. 5 tego artykułu, do dnia 14 lutego każdego roku rolnik lub domownik prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracujący przy prowadzeniu tej działalności, podlegający ubezpieczeniu, zobowiązany był po rozliczeniu roku podatkowego złożyć w KRUS zaświadczenie właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok.

Przepis art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, w brzmieniu nadanym aktem nowelizującym z dnia 2 kwietnia 2004 r., obowiązywał tylko w okresie od 2 maja 2004 r. do 23 sierpnia 2005 r., gdyż z dniem 24 sierpnia 2005 r. weszła w życie kolejna ustawa zmieniająca z dnia 1 lipca 2005 r. (Dz. U. Nr 150, poz. 1248). Przepis art. 2 tego aktu uporządkował redakcyjnie określone w art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników zasady dopuszczalności podlegania rolników i domowników rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu w okresie prowadzenia przez nich pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracy przy prowadzeniu tej działalności, uniezależniając możliwość wyboru systemu ubezpieczenia społecznego od formy opodatkowania tej działalności, ale zachowując podstawowe konstrukcje prawne dotychczasowej regulacji tego zagadnienia, między innymi te, które odnoszą się do przesłanki nieprzerwanego podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie przez co najmniej 3 lata, złożenia w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oświadczenia o kontynuowaniu tego ubezpieczenia w terminie 14 dni od rozpoczęcia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej, udokumentowania kwoty należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej za poprzedni rok podatkowy zaświadczeniem właściwego naczelnika urzędu skarbowego, uwarunkowania prawa do korzystania z ubezpieczenia społecznego rolników od płacenia kwoty należnego podatku dochodowego za poprzedni rok podatkowy od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej nieprzekraczającej 2.528 złotych oraz ustania ubezpieczenia społecznego rolników z końcem kwartału, w którym rolnik prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą obowiązany był złożyć zaświadczenie urzędu skarbowego o wysokości podatku dochodowego z tego tytułu, a obowiązku tego nie dopełnił.

Sąd I instancji zauważył, że w wyrokach z dnia 28 września 2010 r., I UK 94/10 (LEX nr 653669); z dnia 20 marca 2013 r., I UK 556/12, (LEX nr 1438701) oraz z dnia 29 maja 2013 r., I UK 641/12, (LEX nr 1335919) Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na nieproporcjonalność skutku przekroczenia omawianych terminów do rangi samego uchybienia oraz możliwości przywrócenia tychże terminów w razie braku pouczenia rolnika przez organ rentowy o treści obowiązujących w tym zakresie przepisów.

Zauważono, że regulacje zawarte w art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników dotyczą konstytucyjnie chronionego prawa podmiotowego do podlegania rolnika, dla którego działalność rolnicza stanowi podstawowe źródło utrzymania, jakim jest także tytuł rolniczego ubezpieczenia społecznego.

Tytuł ten nie powinien być pochopnie wygaszany w razie oczywiście niezawinionego, tj. losowego opóźnienia w złożeniu przez rolnika oświadczenia o kontynuowaniu ubezpieczenia rolniczego albo zaświadczenia właściwego urzędu skarbowego o kwocie należnego podatku dochodowego za poprzedni rok kalendarzowy od przychodów z pozarolniczej działalności. Takie losowo niezawinione opóźnienie nie niweczy podstaw, celu ani uzasadnienia kontynuowania rolniczego ubezpieczenia społecznego przez rolnika, który uzyskuje niewielkie przychody z działalności pozarolniczej. Usunięcie rolnika

z ubezpieczenia rolniczego nie powinno odbywać się przez użycie środków nieproporcjonalnych, które niekonstytucyjnie ingerują w rolniczy tytuł ubezpieczenia społecznego i prowadzą jedynie do "zaciśnięcia pętli zadłużeniowej" w postaci zaległości składkowych z innego (zbiegającego się) tytułu ubezpieczeń społecznych, które mogą doprowadzić rolnika do stanu upadłości finansowej. Rygor ustania z mocy prawa rolniczego tytułu ubezpieczeń społecznych nie może naruszać konstytucyjnej zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP), w przeciwnym razie dochodzi do zastosowania nieproporcjonalnie drastycznej sankcji w zestawieniu z niezawinionym uchybieniem terminów dokonania czynności nieadekwatnie wygaszających rolniczy tytuł ubezpieczeń społecznych. Ze względu na niezdefiniowane w prawie rolniczych ubezpieczeń społecznych pojęcie zdarzeń losowych, które uzasadniają lub usprawiedliwiają złożenie przez rolnika wniosku o przywrócenie terminu do złożenia oświadczenia o kontynuowaniu ubezpieczenia rolniczego lub zaświadczenia właściwego urzędu skarbowego o kwocie należnego podatku dochodowego za poprzedni rok kalendarzowy od przychodów z pozarolniczej działalności (art. 5a ust. 7 w związku z ust. 1 pkt 1 lub ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników), nie można wykluczyć możliwości udowodnienia przez rolnika, że takim zdarzeniem była usprawiedliwiona w konkretnym przypadku niezajomość skomplikowanych regulacji zbiegu wymienionych tytułów podlegania ubezpieczeniom społecznym i braku identyfikowalnego pouczenia o możliwości i warunkach kontynuowania ubezpieczenia rolniczego (art. 5a ustawy).

W wyroku z dnia 27 listopada 2012 r. (I UK 269/12, OSNP 2013 nr 19-20, poz. 240) Sąd Najwyższy wyraził wprost pogląd, że niezłożenie przez rolnika prowadzącego w dniu

2 maja 2004 r. działalność pozarolniczą oświadczenia wyrażającego wolę pozostania w ubezpieczeniu rolniczym nie powodowało ustania obowiązkowego ubezpieczenia rolniczego, jeżeli Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego nie skierowała do niego informacji o znaczeniu prawnym terminu wyznaczonego na dzień 30 września 2004 r.

i o koniecznych czynnościach wymaganych do pozostania w ubezpieczeniu rolniczym

po dniu 1 października 2004 r. (art. 5 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy

o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 91, poz. 873 ze zm. w związku z art. 5a ust. 1 i 3 oraz art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, jednolity tekst: Dz. U. z 2008 r. Nr 50,

poz. 291 ze zm.). W motywach orzeczenia Sąd Najwyższy wskazał zaś, iż stosownie do art. 5 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r., skutek wyłączenia z ubezpieczenia powodowało stwierdzenie opłacenia podatku dochodowego z tytułu działalności rolniczej w 2003 r. wyższego od kwoty 2.528 zł (art. 5 ust. 1 w związku z art. 5a ust. 1 i 2 ustawy

o ubezpieczeniu społecznym rolników) oraz niedostarczenie dokumentów tego dotyczących (art. 5 ust. 3 ustawy). Rezultat był w obu wypadkach taki sam, jednak nie można nie dostrzegać istotnej różnicy między źródłami jego przyczyn. Różnica polega na tym,

że wyłączenie ze względu na nieprzedstawienie dokumentacji następuje z przyczyn subiektywnych, podczas gdy opłacenie podatku w kwocie wyższej od granicznej powoduje wyłączenie z ubezpieczenia na skutek niespełnienia warunków podlegania ubezpieczeniu rolniczemu. Subiektywną przyczyną nieudokumentowania zasad podatkowych z 2003 r. był często brak po stronie ubezpieczonych świadomości co do zasadniczych zmian reguł ubezpieczenia obowiązujących od dnia 2 maja 2004 r.

Zaniechania czynności określonych art. 5 ust. 1 ustawy zmieniającej z dnia 2 kwietnia 2004 r. na skutek niewiedzy nie można uznawać za wynik niedbałości o własne sprawy.

Jej przyczyny można upatrywać wszystkim w tym, że o postanowieniach tej ustawy (...) Rolniczego (...) nie poinformowała ubezpieczonych, chociaż obowiązek taki wynikał z art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Chodzi zaś

o obowiązek informacyjny wprowadzony do istniejącego między Kasą a rolnikami stosunku ubezpieczenia społecznego, spełniający standard traktowania pozostających w ubezpieczeniu rolników zgodnie z zasadą zaufania obywateli do Państwa i stanowionego przez nie prawa (art. 2 Konstytucji; por. orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 grudnia 1992 r.,

K 3/92, OTK 1992 Nr 2, poz. 26).

Konkludując Sąd Najwyższy stwierdził, że niezłożenie przez rolnika prowadzącego działalność pozarolniczą w dniu 2 maja 2004 r. oświadczenia wyrażającego wolę pozostania w ubezpieczeniu rolniczym nie stało się podstawą ustania obowiązkowego ubezpieczenia rolniczego, jeżeli Kasa nie skierowała do niego informacji o znaczeniu prawnym terminu wyznaczonego na dzień 30 września 2004 r. i o koniecznych czynnościach wymaganych w związku z pozostaniem w ubezpieczeniu rolniczym po dniu 1 października 2004 r.

Sąd Okręgowy rozpoznający niniejszą sprawę podzielił omówiony kierunek orzecznictwa.

W świetle powyższego Sąd stwierdził, że zaskarżona decyzja nie ma usprawiedliwionych podstaw prawnych właśnie ze względu na zastosowaną przez organ rentowy radykalnie restrykcyjną wykładnię art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznych rolników, która nie może ograniczać się wyłącznie do reguł interpretacji językowej (gramatycznej), ale powinna uwzględniać rozległy kontekst sytuacyjno-celowościowo-systemowy spornych przypadków, który sprzeciwia się wykluczeniu rolnika z podlegania

na ogół wieloletniemu podstawowemu tytułowi rolniczych ubezpieczeń rolniczych, dla którego działalność rolnicza stanowi główne źródło utrzymania, a który bez własnej winy uchybił obowiązkowi dokonania wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego w razie podjęcia pozarolniczej działalności dla uzupełnienia środków utrzymania z rolnictwa, tak jak to miało miejsce w niniejszej sprawie.

Sąd Okręgowy stwierdził, że R. S. miał status rolnika, podobnie jak jego żona - zgodnie z definicją zawartą w art. 1 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Z kolei zgodnie z art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy Kasa prowadzi działalność w zakresie informowania ubezpieczonych i świadczeniobiorców o prawach i obowiązkach wynikających z ustawy (...). Analiza akt KRUS doprowadziła Sąd I instancji do wniosku, że wobec ubezpieczonego - rolnika organ rentowy nie wypełniał tego obowiązku. Z niezrozumiałych względów wszelkie decyzje i informacje kierowane były jedynie do G. S., mimo że R. S. również miał status rolnika, a nie domownika. Sąd Okręgowy stwierdził, że zaniechanie ze strony organu rentowego w zakresie wieloletniego braku jakichkolwiek informacji, pouczeń adresowanych do R. S. nie może zostać zaakceptowane.

Jak na to wyżej wskazano kwestia podlegania ubezpieczeniu społecznemu ma zasadnicze znaczenie dla osoby nim objętej, winna zatem mieć ona wiedzę i informacje o okolicznościach mających wpływ na jej status. Nie sposób zaakceptować w związku z tym sytuacji, iż po wielu latach podlegania ubezpieczeniu społecznemu, wnioskodawca zostaje z niego wyłączony i w dodatku decyzja w tym przedmiocie nie jest kierowana do właściwego adresata. Taka praktyka organu rentowego jest, w ocenie Sądu Okręgowego, niezgodna z przywołanymi wyżej przepisami. Dlatego też, zdaniem Sądu, w realiach przedmiotowej sprawy, zaskarżoną decyzję należało zmienić.

Z tego względu, na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c., Sąd Okręgowy zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że stwierdził, iż ubezpieczony R. S. podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników w zakresie ubezpieczenia emerytalno-rentowego, wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego w okresie od 01 kwietnia 2005 r. do 07 kwietnia 2015 r., o czym orzekł, jak w sentencji wyroku.

Apelację od wyroku wywiódł pozwany, zarzucając naruszenie prawa materialnego, w szczególności art. 5a, art. 7 i art. 16 ustawy z dnia 20.12.1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników poprzez stwierdzenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego, macierzyńskiego oraz emerytalno - rentowego R. S. od 01 kwietnia 2005 r. do 7 kwietnia 2015 r.

Wskazując na powyższe pozwany wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd I instancji.

W uzasadnieniu apelacji podniesiono, iż podstawą wyłączenia ubezpieczonego z ubezpieczenia społecznego rolników był fakt niezłożenia w terminie do 14 lutego 2005 r. wymaganego zaświadczenia właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej za rok 2004 r., a nie złożenie Kasie po terminie oświadczenia o kontynuowaniu tego ubezpieczenia. Zatem rozważania Sądu I instancji w zakresie dotyczącym niezłożenia w organie rentowym w terminie oświadczenia o kontynuowaniu ubezpieczenia nie mają zastosowania w niniejszej sprawie.

Organ rentowy wskazał na informację znajdującą się w aktach prowadzonych dla ubezpieczonego - karta 90. Z informacji tej wynika kwota należnego podatku, jaką był zobowiązany uiścić ubezpieczony z tytułu przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej. Informację tę Sąd I instancji błędnie pominął. Za rok 2004 kwota należnego podatku z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej prowadzonej przez ubezpieczonego wynosiła 4.669,10 zł. Za ten rok dopuszczalna kwota podatku wynikająca z treści art. 5a ust. 1 pkt 5 ustawy wynosiła natomiast 2.528 zł. Zatem ubezpieczony przekroczył kwotę należnego podatku i z tego tytułu nie spełnia warunków do dalszego pozostawania w ubezpieczeniu społecznym rolników od dnia 7 kwietnia 2005 r. do dnia 7 kwietnia 2015 r.

Wskazując na treść wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 4 kwietnia 2013 r. (sygn. akt III AUa 1337/12) organ rentowy stwierdził nadto, iż przepis art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 20.12.1998 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników nie może być rozumiany jako obowiązek indywidualnego pouczenia rolnika o każdej zmianie ustawy.

W odpowiedzi na apelację ubezpieczona wniosła o oddalenie apelacji.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego nie zasługuje na uwzględnienie.

Przedmiotem sporu w niniejszej sprawie była kwestia prawidłowości decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 12 czerwca 2015 r. o ustaniu ubezpieczenia społecznego rolników w zakresie ubezpieczenia emerytalno – rentowego oraz wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego R. S. od dnia 1 kwietnia 2005 r. do dnia 7 kwietnia 2015 r.

We wskazanym powyżej zakresie Sąd Okręgowy przeprowadził stosowne postępowanie dowodowe, a w swych ustaleniach i wnioskach nie wykroczył poza ramy swobodnej oceny wiarygodności i mocy dowodów wynikające z przepisu art. 233 k.p.c.,

nie popełnił też uchybień w zakresie zarówno ustalonych faktów, jak też ich kwalifikacji prawnej, które mogłyby uzasadnić ingerencję w treść zaskarżonego orzeczenia.

W konsekwencji, Sąd odwoławczy oceniając jako prawidłowe ustalenia faktyczne

i rozważania prawne dokonane przez Sąd pierwszej instancji uznał je za własne, co oznacza, iż zbędnym jest ich szczegółowe powtarzanie w uzasadnieniu wyroku Sądu odwoławczego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 1998 r., sygn. I PKN 339/98, OSNAPiUS z 1999 r., z. 24, poz. 776).

Na wstępie rozważań Sąd odwoławczy przypomina, iż w ubezpieczeniu społecznym rolników obowiązuje zasada, że w razie posiadania innego tytułu do ubezpieczenia

lub podlegania zaopatrzeniu społecznemu obowiązek ubezpieczenia rolniczego jest wyłączony, a jedyny wyjątek dotyczy zbiegu ubezpieczenia rolniczego z obowiązkiem ubezpieczenia z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej na podstawie przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej lub innych ustaw (z określonymi wyjątkami). Zasady podlegania rolnika prowadzącego jednocześnie działalność gospodarczą ubezpieczeniu rolniczemu określa art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Przepis art. 5a ust. 6 u.s.r. stanowi, iż ubezpieczenie rolnicze takiej osoby ustaje z mocy prawa również w

razie niedostarczenia w terminie zaświadczenia właściwego urzędu skarbowego o wysokości płaconego podatku dochodowego.

Na tę właśnie przyczynę ustania ubezpieczenia rolniczego R. S. powoływał się organ rentowy w uzasadnieniu zaskarżonej decyzji z dnia 12 czerwca 2015 r.

Nie znajduje potwierdzenia zarzut apelacji jakoby Sąd I instancji skupił się w swoich rozważaniach wyłącznie na kwestii niezłożenia w organie rentowym w terminie oświadczenia o kontynuowania ubezpieczenia. Jak wynika z lektury uzasadnienia zaskarżonego wyroku rozważania tego Sądu odnosiły się bowiem generalnie do „wpływu braku pouczenia rolnika przez organ rentowy o skutkach niedochowania terminów do złożenia stosownych oświadczeń i zaświadczeń, o jakich mowa w art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (i kolejnych ustaw zmieniających ten przepis) dla dalszego podlegania temu ubezpieczeniu przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą”, co obejmuje również przypadek braku pouczenia o konieczności przedkładania do dnia 31 maja każdego roku podatkowego zaświadczenia albo oświadczenia, że nie została przekroczona kwota podatku dochodowego, o której mowa w art. 5a ust. 1 pkt 5 u.s.r.

Odnosząc się do zasadniczej spornej między stronami kwestii, Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie wskazuje, że przychyła się do wykładni art. 5a w zw. z art. 62 ust. 1 u.s.r. przyjętej przez Sąd I instancji.

W tym zakresie należy uwagę na ratio legis przepisu art. 5a u.s.r. Wobec osób, które podlegały regulacji zawartej w art. 5a u.s.r. przed zmianą ustawy w 2004 r., zapis należałoby rozumieć w ten sposób, że niezachowanie terminu złożenia zaświadczenia, o którym mowa

w ust. 3 i 4, jest równoznaczne z ustaniem ubezpieczenia z dniem, do którego rolnik lub domownik obowiązany był złożyć zaświadczenie w Kasie, jednakże z zastrzeżeniem, iż stanie się tak po uprzednim zawiadomieniu ubezpieczonego o obowiązku złożenia takiego zaświadczenia wraz z wyznaczeniem dodatkowego terminu oraz poinformowaniem o konsekwencjach niezłożenia zaświadczenia (tak: K. Jankowska, I. Jędrasik – Jankowska, Prawo do emerytury. Komentarz do ustaw z orzecnictwem, LexisNexis, 2011).

Takie właśnie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 22 stycznia 2008 r. (I UK 238/2007, LexPolonica nr 1952488, OSNP 2009, nr 5-6, poz. 76), w którym stwierdził, iż niezłożenie zaświadczenia nie może prowadzić do pozbawienia rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego, jeżeli ubezpieczony nie został wyraźnie pouczone o skutkach prawnych nieterminowego złożenia zaświadczenia o wysokości należnego podatku

od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej. Pogląd ten jest akceptowany również w orzecnictwie Sądów Apelacyjnych. Przykładowo można wskazać, iż Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 24 lipca 2015 r. (III AUa 1444/14, LEX nr 1793883) stwierdził, że należy odstąpić od poglądu, że powoływanie się przez ubezpieczonego na niezajomość prawa materialnego nie może stanowić podstawy dla sądu do odmowy zastosowania przepisu art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy

o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 91, poz. 873). Taki pogląd jest uzasadniony tylko wówczas, gdy ubezpieczony, poinformowany przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego o zmianie obowiązującego prawa,

na skutek własnego niedbalstwa nie zapoznał się z informacją lub ją zlekceważył. Z kolei Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 2 września 2015 r. (III AUa 1990/14, LEX

nr 1798664) wskazał, że ustanowienie obowiązku informacyjnego, równoczesne ze zmianą zasad ubezpieczenia polegającą na wprowadzaniu racjonalnego, szczelnego mechanizmu podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników przez osoby, dla których działalność rolnicza nie stanowi głównego źródła utrzymania, jasno wskazuje, że ubezpieczonym powinna być po dniu 2 maja 2004 r. udzielona informacja o treści nowych przepisów. Chodzi o obowiązek informacyjny wprowadzony do istniejącego między Kasą a rolnikami stosunku ubezpieczenia społecznego,

spełniający standard traktowania pozostających w ubezpieczeniu rolników zgodnie z zasadą zaufania obywateli do Państwa i stanowionego przez nie prawa.

W stanie faktycznym niniejszej sprawy niesporne było, iż organ rentowy nigdy nie poinformował R. S. o zmianie przepisów wprowadzonych ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw, mimo że taki obowiązek wypływał z treści art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Jak prawidłowo ustalił Sąd I instancji, wszelkie decyzje, informacje, zaświadczenia (w tym decyzja z dnia 27 stycznia 2000 r.

o podleganiu R. S. ubezpieczeniu społecznemu rolników – k. 26 akt KRUS) adresowane były jedynie do G. S.. Zgodnie zaś z art. 5 u.s.r. przepisy ustawy dotyczące ubezpieczenia rolnika i świadczeń przysługujących rolnikowi stosuje się także

do małżonka rolnika, chyba że ten małżonek nie pracuje w gospodarstwie rolnika

ani w gospodarstwie domowym bezpośrednio związanym z tym gospodarstwem rolnym. Jak wynika z powyższego, na gruncie omawianej ustawy małżonek rolnika zajmuje pozycję odrębną w porównaniu z innymi członkami rodziny, w tym domownikami, równą pozycji samego rolnika. Przepisy dotyczące ubezpieczenia rolnika winny zatem być stosowane

do małżonka rolnika, pracującego w gospodarstwie rolnika bądź w gospodarstwie domowym bezpośrednio związanym z tym gospodarstwem rolnym, wprost.

Sąd odwoławczy podkreśla, że w myśl art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy na KRUS nałożony został nowy obowiązek "informowania ubezpieczonych w sprawach dotyczących objęcia ubezpieczeniem oraz składek na to ubezpieczenie". Co znamienne, ustanowienie obowiązku informacyjnego było równoczesne ze zmianą zasad ubezpieczenia, co uzasadnia, jak zresztą wynika z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2012 r. w sprawie I UK 269/12, przyjęcie że ubezpieczonym powinna być po dniu 2 maja 2004 r. udzielona informacja o treści art. 5 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz uprzedzenie o skutkach uchybienia terminu upływającego z dniem 30 września 2004 r. O ile zatem faktycznie dyskusyjna jest konieczność indywidualnego pouczenia rolnika o każdej zmianie ustawy, na co wskazuje w apelacji organ rentowy, to uprawnionym jest przyjęcie, że skoro zmiana zasad ubezpieczenia rolników prowadzących jednocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą nastąpiła równocześnie z wprowadzeniem wyżej wskazanego obowiązku informacyjnego (Dz. U. z 2004 r. Nr 91, poz. 873), to intencją ustawodawcy było, aby o tej istotnej i pociągającej za sobą poważne skutki w postaci wyłączenia z systemu ubezpieczeń społecznych rolników zmianie prawa KRUS poinformował osoby pozostające w ubezpieczeniu rolniczym.

Sąd Apelacyjny miał na względzie przytaczaną przez pozwanego okoliczność,

iż R. S. zgłosił prowadzenie działalności gospodarczej w KRUS dopiero w dniu 21 kwietnia 2015 r., mimo iż rozpoczął jej wykonywanie w grudniu 1993 r., jednakże należy pamiętać, że w dacie rozpoczęcia tej działalności nie miał on takiego prawnego obowiązku. O rozpoczęciu działalności gospodarczej zawiadomił natomiast właściwy Urząd Gminy, składając wniosek o wpis do ewidencji działalności gospodarczej, a także Urząd Skarbowy.

Przychylając się zatem do przyjętej w dotychczasowej judykaturze tendencji stosowania omawianych przepisów według wykładni celowościowej oraz w zgodzie

z konstytucyjnymi zasadami państwa prawa, a w szczególności zasady zaufania obywateli

do państwa (art. 2 Konstytucji) (por. np. wyroki SN z 13 listopada 2014 r. I UK 117/14 - LEX 1646019, z 29 maja 2013 r. I UK 641/12 - LEX nr 1335919, z 20 marca 2013 r. I UK 556/12), Sąd Apelacyjny w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę stanął na stanowisku,

że wobec niepoinformowania R. S. przez organ rentowy o jego obowiązkach wynikających z powołanych wyżej przepisów brak było podstaw do wyłączenia go z ubezpieczeń społecznych rolników w spornym okresie. Jedynie na marginesie warto zwrócić uwagę, że zaświadczeniem z dnia 9 lipca 2014 r. KRUS potwierdził podleganie R. S. ubezpieczeniu społecznemu rolników m. in. w okresie od 1 grudnia 1999 r. do dnia wystawienia zaświadczenia. Wydanie po niespełna roku decyzji wyłączającej R. S. z ubezpieczenia za okres 10 lat należy w tym stanie rzeczy uznać

za naruszające zasadę zaufania obywateli do państwa.

Przyjęcie powyżej koncepcji bezprzedmiotowym czyni zarzut pominięcia przez Sąd I instancji informacji o kwocie należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej za rok podatkowy 2004. O bezpodstawności zaskarżonej decyzji Prezesa KRUS przesądza bowiem już sam fakt, iż pozwany nie wykazał, aby informował R. S. o zmianie przepisów ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2004 r. Nr 91, poz. 873 ze zm.).

W tym stanie rzeczy, uznając, że wyrok Sądu I instancji odpowiada prawu, Sąd Apelacyjny, działając na podstawie art. 385 k.p.c., oddalił apelację pozwanego jako bezzasadną.

SSA Maciej Piankowski SSA Barbara Mazur SSA Aleksandra Urban